

Kader 3

Wie meer wil weten over de voorbeeldbedrijven of een terreinbezoek wil afspreken kan contact opnemen met de bosgroepcoördinator:

- Bosgroep Noord-Nederland:
ing. P.B. Stouten, Hogelaan 4,
7971 AX Havelte, tel. 0521-342849
- Bosgroep Salland-Twente:
ir. H. Vernhout, Poppenallee 41a,
7722 KW Dalfsen, tel. 0529-401715
- Bosgroep Gelderland:
ing. G.E. Koopmans,
Zutphensestraatweg 47A,
6955 AE Ellecom, tel. 0313-427244
- Utrechtse Bosgroepen:
ing. A. Velema, Soestdijkseweg 329,
3723 HA Bilthoven, tel. 026-3778771
- Bosgroepen Het Zuiden en
Limburg: ir. H.F.M. Weersink,
Postbus 1180, 5004 BD Tilburg,
tel. 013-4645708.

86

evaluatie plaats over periode van vijf jaar, gedurende welke een voorbeeldbedrijf (althans voorlopig) operationeel is. Verder worden zoveel mogelijke conclusies getrokken uit de resultaten van alle bedrijven binnen het landelijke net.

Wat doet het IKC Natuurbeheer?

De landelijke coördinatie van het netwerk ligt bij het IKC Natuurbeheer. Het IKC Natuurbeheer ondersteunt in een aantal gevallen met kennis de regionale projecten en ontwikkelt ook los daarvan eigen kennisproducten. De afgelopen jaren stelden we een brochure 'Geïntegreerd bosbeheer ingekleurd, een palet van meningen en ideeën', een werkdocument 'Kennis voor geïntegreerd bosbeheer' en enkele artikelen in het Vakblad Natuurbeheer (voorheen Bosbouwvoorlichting) samen. Momenteel werken we aan een handboek voor geïntegreerd bosbeheer. In 1998 gaf het IKC opdracht aan de bosgroepen Noord-Nederland, Utrecht, Het Zuiden en Limburg voor het realiseren van in totaal zeven voorbeeldbedrijven als onderdeel van het landelijk net.

J.L. van der Jagt werkt bij het IKC Natuurbeheer, afdeling Bos.

TEELTMODELLEN VOOR ZOETE KERS

F. van der Burgh en T. Tünnissen

De zoete kers (*Prunus avium*) is een bijzonder fraaie boom die bovendien vanwege zijn snelle groei en zijn waardevolle hout ook economisch interessant is. Aan de hand van drie verschillende teeltmodellen wordt een beeld geschetst van de brede toepassingsmogelijkheden voor deze boom in Nederland. Het gaat om teelt in plantageverband, teelt in bosverband en de omvorming van bestaand bos. In de beschrijving komen zowel de teelttechnische als de financiële consequenties aan de orde. Met behulp van deze modellen kan een grondeigenaar zelf beslissen wat het meest geschikte teeltplan is voor zijn specifieke situatie.

In 1998 is de Stichting Robinia, stimulerend Europees kwaliteitshout, samen met Bronnen, centrum voor het verspreiden van inheemse gewassen, gestart met het project 'Boskriek, een nieuwe impuls voor het landelijk gebied'. Dit project wordt ondersteund met een subsidie in het kader van de stimuleringsregeling vernieuwing van het landelijke gebied van het ministerie van LNV. Het project inventariseert de eigenschappen van zoete kers, de verkrijgbaarheid van goed uitgangsmateriaal, de teelt van zoete kers, de gebruiksmogelijkheden van het hout en het in praktijk brengen van deze kennis. Het project bestaat uit vijf onderdelen:

- een overzicht van de bestaande kennis over teelt en gebruik van zoete kers in Europa,
- de afzet- en gebruiksmogelijkheden van het hout,
- het vergroten van de beschikbaarheid van goed en betrouwbaar (inheems) uitgangsmateriaal,
- de realisering van een voorbeeldproject binnen een landgoed,
- voorlichting.

Uitgangspunten en risico's bij de teelt van zoete kers

De teelt van zoete kers is vooral gericht op fineer- en hoogwaardig zaaghout. Dit productiedoel vereist een takvrij stamstuk van 5 à 6 meter lang en een minimale einddiameter van 45 cm. Omdat de zoete kers zijn takken slecht afstoot, is snoeien noodzakelijk om een

goede houtkwaliteit te bereiken. Het snoeien moet zorgvuldig gebeuren. De zoete kers is namelijk zeer gevoelig voor infecties van de wonden. Dode takken kunnen altijd gesnoeid worden. Levende takken moeten worden gesnoeid voordat de takken kernhout hebben gevormd. De takken mogen daarom niet ouder zijn dan 2 - 3 jaar, met een maximale dikte van 3 cm. Voor een optimale opstandsontwikkeling is regelmatig en zwaar dunnen noodzakelijk. De boom heeft groeiruimte nodig voor een voldoende diametergroei en daarom moet de kroon onbelemmerd kunnen groeien.

Vanwege de grote gevoeligheid voor ziektes wordt het afgeraden om zoete kers te planten op oppervlaktes groter dan 2 ha. Ook te natte of zware gronden moeten vermeden worden. Met name reeën, maar ook konijnen, hazen en muizen kunnen aanzienlijke schade toebrengen aan jonge kersen. De geringste wilddruk maakt een wildraster of individuele boombeschermers noodzakelijk.

Naarmate de zoete kers ouder wordt, neemt de kans op stamrot toe. Om stamrot te vermijden dient de zoete kers bij voorkeur geteeld te worden in zo kort mogelijke omlopen. Houtteelt van zoete kers is een race tegen de klok. Alleen in een gezonde en snel groeiende opstand kan de zoete kers de gewenste dimensies bereiken voordat stamrot het hout minder waard maakt. Gezien de vergelijkbare groei en ontwikkeling van de es, esdoorn, els, Amerikaanse eik en lariks zijn deze

geschikt om in kleine groepen met zoete kers te mengen. Ook kan de zoete kers in groepen met beuk worden gemengd, maar dan moet rekening worden gehouden met de concurrentiekracht van de beuk op latere leeftijd. Verder is de zoete kers uitstekend geschikt als vooropbrengst in een eikenbos, gemengd in rijen of stroken. Ook geschikt om in groepen in te brengen in een ouder eikenbos.

Het maken van een teeltplan

Alvorens een landgoed in te richten en met zoete kers te beplanten, is een helder en gedegen teeltplan noodzakelijk.

Dit vraagt een goede afstemming van de groeiplateuseisen van de zoete kers, de uitgangspunten voor de teelt, de risico's, de mogelijkheden tot menging en de doelstellingen van de eigenaar. Allereerst zal de eigenaar moeten nagaan of de zoete kers op de potentiële groeiplaats een kans maakt. Het Nederlandse klimaat is in ieder geval geen beperking omdat de zoete kers, een inheemse boomsoort, er uitstekend aan is aangepast. De zoete kers stelt ook geen al te hoge eisen aan de bodem; voor een succesvolle teelt zijn echter alleen de rijkere, goed ontwaterde gronden geschikt. In Nederland zijn dat bijvoorbeeld de lössgronden, de rijkere zandgronden en de lichte zee- en

rivierkleigronden. Andere gronden kunnen door jarenlang agrarisch gebruik inmiddels ook geschikt zijn. Ook de huidige populierenplantages, zijn mits niet te nat, uitstekend geschikt voor de teelt van zoete kers.

Teeltmodellen

Als leidraad voor het opstellen van een teeltplan voor zoete kers zijn op basis van literatuur en praktijkervaringen van onder andere Staatsbosbeheer drie teeltmodellen opgesteld. Omdat een teeltplan op maat moet worden gemaakt voor ieder denkbare situatie, is bewust gekozen voor een brede range binnen de drie modellen. Ons inziens geven de gekozen modellen een compleet beeld van de teeltmogelijkheden van zoete kers in Nederland.

87

Teelt in plantageverband

De plantage wordt gekenmerkt door een ruim plantverband, monocultuur en het boombosbeeld dat we kennen van de populierenplantages. De belangrijkste voorwaarde voor plantageteelt is de beschikbaarheid van uitstekend selectiemateriaal, omdat selectiemogelijkheden binnen de plantage zeer beperkt zijn. De plantageteelt vraagt door ruime stand een intensieve snoei, maar maakt ook een zeer korte omloop mogelijk.

Teeltschema

- Aanleg van 300 - 600 bomen/ha. Met twee- en driejarig plantsoen van 80 - 120 cm lengte, maar meestal met ouder plantsoen van 150 - 250 cm lang.
- Onkruidbestrijding in de eerste jaren. Zoete kers reageert met name zeer gunstig op het wegnemen van de wortelconcurrentie.
- Snoei vanaf het vierde jaar. Om de twee jaar worden alle takken dikker dan twee cm verwijderd totdat een takvrij stamstuk van vijf tot zes meter is bereikt.
- Vanaf 15 - 20 jaar wordt elke vier jaar gedund voor een optimale kroonontwikkeling en diametergroei van de toekomstbomen totdat een eindopstand van ca 80 - 130 bomen/ha is bereikt.
- Eindkap na 50 à 60 jaar.

Teelt van zoete kers in plantageverband. Foto: Stichting Robinia

Zoete kers, *Prunus avium*. Foto: Stichting Robinia

Teelt in bosverband

In bosverband is meer gelegenheid tot mengen met andere boom- en struiksoorten, zodat een gevarieerde en duurzame bosstructuur op wordt gebouwd. Het bos wordt gekenmerkt door een dicht plantverband en een snelle sluiting van het kronendak. Volstaan kan worden met kleiner en minder streng geselecteerd plantsoen, omdat gedurende de omloop nog volop selectiemogelijkheden bestaan. De bosteelt vraagt de eerste vijftien jaar weinig onderhoud. Door de sterkere onderlinge concurrentie is de totale omlooptijd wat langer.

Teeltschema

Aanleg van 4000 - 5000 bomen/ha, tweejarig plantsoen van 80 à 100 cm lang.

- Onkruidbestrijding in de eerste jaren. Zoete kers reageert met name zeer gunstig op het wegnemen van de wortelconcurrentie.
- Na zeven, twaalf en zestien jaar wordt de opstand gedund om de jaarringgroei op peil te houden. De ingreep mag niet te zwaar zijn, omdat de dichte stand moet zorgen voor een vroegtijdige taksterfte op het onderste stamstuk.
- Na 20 jaar worden per hectare 250 à 350 toekomstbomen geselecteerd die vervolgens tot vijf, zes meter geheel takvrij gemaakt worden. Door de dichte stand zijn alle takken op deze onderste vijf tot zes meter reeds afgestorven en worden alleen dode takken verwijderd.
- Direct na de toekomstboomselectie wordt om de vier, vijf jaar gedund voor een optimale kroonontwikke-

ling en diametergroei van de toekomstbomen totdat een eindopstand van ca 80 - 130 bomen/ha is bereikt.

- Eindkap na 60 - 75 jaar.

Omvorming

Omvorming van oude bossen met de inbreng van kersen levert een gevarieerder beeld op. Het is uitstekend toe te passen in kleinschalig bosbeheer en verhoogt de ecologische, landschappelijke en recreatieve waarde. De zoete kers kan in groepen worden ingebracht. De zoete kers is hiervoor zeer geschikt omdat de boomvorm nagenoeg niet beïnvloed wordt door zijbeschaduwning. De teelt is vergelijkbaar met de teelt in bosverband, alleen maakt de concurrentie van de omringende opstand een langere omloop noodzakelijk. Omvorming is met name geschikt voor oudere eikenopstanden (50 - 60 jaar) waar de zoete kers de eiken kan behoeden voor waterlot.

Teeltschema

- Aanleg van groepen met minimaal 50 meter doorsnede, tweejarig plantsoen van 80 - 100 cm lang.
- Onkruidbestrijding is niet noodzakelijk, vanwege minder licht, minder onkruidvoorraad en minder rijke grond.
- Na 9, 14 en 19 jaar wordt de opstand gedund om de jaarringgroei op peil te houden. De ingreep mag niet te zwaar zijn, omdat de dichte stand moet zorgen voor een vroegtijdige taksterfte op het onderste stamstuk.
- Na 25 jaar worden toekomstbomen geselecteerd die vervolgens tot vijf, zes meter geheel takvrij gemaakt worden. Door de dichte stand zijn alle takken op deze onderste vijf tot zes meter reeds afgestorven en worden alleen dode takken verwijderd.
- Direct na de toekomstboomselectie wordt om de vier, vijf jaar gedund voor een optimale kroonontwikkeling en diametergroei van de toekomstbomen totdat de eindopstand is bereikt.
- Eindkap na 65 à 75 jaar.

Uit de literatuur volgen de volgende opbrengsten.

Opbrengst

Prijzen kersenhout 1997 in Frankrijk

Klasse A	f 130 - 200 /m ³
Klasse B	f 500 - 1000 /m ³
Klasse C	f 2700 - 5000 /m ³

Gemiddelde opbrengst kersenopstand	
Klasse C	142 m ³
Klasse B + C	95 m ³
Klasse A + B + C	328 m ³

Kosten en baten teeltmodellen

In onderstaande tabel zijn de bij de verschillende teeltmodellen behorende kosten per hectare weergegeven

	Plantage	Bos	Omvorming*
Aanplant	f 2744,-	f 4926,-	f 5930,-
Plantmateriaal	f 2188,-	f 6400,-	f 6400,-
Beheer jaar 1 en 2	f 1230,-	f 3684,-	f 0,-
Snoei	f 5483,-	f 1304,-	f 1375,-
Zuivering en oogst	f 13116,-	f 16636,-	f 15405,-
Totaal	f 24761,-	f 32950,-	f 29110,-

* Deze kosten zijn direct uit de hectareprijzen berekend. De kleinere schaal van het verjongingsvlak is in deze berekening niet meegenomen, wat een vertekend beeld kan geven.

Keuze van het teeltmodel

De gepresenteerde modellen geven een overzicht van de mogelijkheden die een eigenaar heeft voor de toepassing van zoete kers. De uiteindelijke keuze zal de eigenaar vooral maken op basis van zijn eigen inzicht en wensen ten aanzien van het gebruik van zijn grond. De modellen geven de eigenaar inzicht in aspecten als landschapsbeeld, arbeidsinspanning en te verwachten opbrengsten, waarmee de potentiële zoete kers aanplanter een weloverwogen beslissing kan nemen.

Als hulp bij de beslissing hierbij nog de grote lijnen van de teeltmodellen:

- Als de productie van kersenhout het gewenste doel is, komt de plantage-teelt goed uit de bus.
- Als de eigenaar liever een gevarieerd bosbeeld heeft met een opbrengst aan kersenhout komt de bosverband variant in beeld.
- Tenslotte zal de omvormingsvariant zeker gezien de beperkte ruimte die er in Nederland is voor nieuw bos voor veel eigenaren een aantrekkelijk optie bieden.

Tenslotte

Hoewel de zoete kers in alle opzichten in Nederland veel mogelijkheden heeft, de boom is immers inheems, aangepast aan het klimaat, landschappelijk waardevol en kan op veel bodemtypen groeien, is met name de juiste teeltwijze nog een aandachtspunt. De gepresenteerde teeltmodellen geven hiervoor de benodigde aanknopingspunten.

Om de bovengenoemde teeltmodellen in de praktijk te toetsen, zullen in het kader van het project 'Boskriek, een nieuwe impuls voor het landelijk gebied' op diverse locaties zoete kersen worden aangeplant volgens deze drie teeltmodellen. Hierdoor zal de theorie ook in de praktijk duidelijk zichtbaar worden en kan de potentiële aanplanter zien wat hem te wachten staat. Dit zal ons inziens een goede basis opleveren om de zoete kers in het landelijk gebied een grotere rol te geven.

F. van der Burgh en T. Tünnissen zijn werkzaam bij de Stichting Robinia.

GEEN VITALITEITS- INVENTARISATIE IN 1999

P.J.H.M. Reuver

Traditiegetrouw kondigt het IKC Natuurbeheer omstreeks deze tijd in het Vakblad Natuurbeheer de jaarlijkse vitaliteitsopnamen aan. Met ingang van 1999 vinden deze opnamen echter niet langer plaats. Dit is één van de gevolgen van de evaluatie van het Meetnet Bosvitaliteit die in 1998 plaatsvond.

Vijftien jaar meetnet bosvitaliteit

Tot nu toe richtte het Meetnet Bosvitaliteit zich in de eerste plaats op het volgen van de ontwikkelingen van de vitaliteit van de belangrijkste boomsoorten. Daarnaast moest het meetnet ook inzicht verschaffen in de kwaliteit van het boscysteem en inzicht in de oorzaken van de vitaliteitsveranderingen. In de loop van de afgelopen vijftien jaar heeft het meetnet veel informatie opgeleverd en talrijke belangrijke signalen afgegeven. Veel is inmiddels duidelijk geworden. We weten dat de bossen niet dood gaan, we weten dat de jaar tot jaar variatie in vitaliteit voor een belangrijk deel kan worden verklaard door weersomstandigheden insectenvraat en, voor een veel kleiner deel, door luchtverontreiniging. We weten ook dat het sein voor de bossen nog steeds niet op 'veilig' staat: de bossen gaan niet dood, maar

ze veranderen wel. De armste typen verdwijnen en de variatie in vegetaties verdwijnt langzamerhand.

Nieuwe doelstelling

In 1998 is het Meetnet Bosvitaliteit uitvoerig geëvalueerd. De conclusies en aanbevelingen die hieruit voortkwamen hebben geleid tot een aantal veranderingen. In de eerste plaats is de doelstelling van het Meetnet Bosvitaliteit veranderd. Het Meetnet Bosvitaliteit gaat zich in de toekomst meer richten op het informeren van beleidsmakers op punten waar specifiek beleid op gevoerd wordt, namelijk de natuurkwaliteit (of ecologische kwaliteit) en de productiekwaliteit (of economische kwaliteit). Dit gebeurt in samenhang met andere meetnetten, zoals het Meetnet Functievervulling (nog in ontwerp). Het meetnet blijft in hoofdzaak signale-

89

Foto: G.T.M. Grimberg